

**Katedra obecné antropologie
Fakulta humanitních studií
Univerzita Karlova v Praze
Protokol o hodnocení diplomové práce
Posudek oponenta**

Práci předložil(a) student(ka): Bc. Martina Prokopová

Název práce: O SYRE Z MOKREJ, TROCHU INAK

Oponoval: PhDr. Michal Tošner, Ph.D., KSV, FF Upa

1. CÍL PRÁCE (*uved'te, do jaké míry byl naplněn*):

Cílem práce bylo prostřednictvím etnografického výzkumu ve Slovenské obci Mokrá analyzovat sýr v teoretické perspektivě aktérských sítí. Takto stanovený cíl práce se jednoznačně podařilo naplnit. Diplomantka se korektně vypořádala s principy zvolené teorie a vhodně ji využila ke konstrukci výzkumného pole a výzkumného designu. Se ctí pak obstála v rozplétání shluků aktérů, z jejichž součiny vzniká sýr, jenž je dostatečně přesvědčivě představen jako heterogenní objekt *par excellence*. Kromě toho prostřednictvím etnografického popisu poskytuje čtenáři příležitost utvořit si představu o lokálních praxích a emické perspektivě producentů zkoumaného objektu. Cíl práce se jednoznačně podařilo naplnit a považuji ji za velmi zdařilou.

2. OBSAHOVÉ ZPRACOVÁNÍ (*náročnost, tvůrčí přístup, proporcionalita teoretické a vlastní práce, vhodnost příloh apod.*):

Oceňuji hned vstupní pasáže textu, které jsou z literárního hlediska osobně laděné, avšak nejsou bezúčelné, neboť charakterizují pozici a situovanost výzkumnice nejen ve vztahu k předmětu jejího studia, ale také její vlastní životní dráhu a vztah k antropologickému studiu. Zároveň s tímto popisem vstupujeme do fyzické a historické deskripce místa produkce sýra. V případě konstatování o zachování pastevecko-rolnické kultury však vyvstává pochybnost, a pozdější kapitoly věnované současné produkci potvrzují jejich oprávněnost. Tyto pasáže představují dílčí inkonzistenci, která se projevuje také neproblematickým nakládáním s pojmy „kultura“, „příroda“ a „tradice“. Autorka se zde chytá do pasti barvotiskové idealizace svého rodného kraje. Nicméně s ohledem na to, že se jejich užití převážně váže na zdroje, které s těmito pojmy takto pracují, je možné tuto drobnou nekonzistenci pominout.

Následné líčení lokální potravinové produkce a na ní navázané složení stravy včetně obecné charakteristiky jejího účinku na zdraví lokální populace jsou je již logickým můstkem, po kterém přechází k charakterizaci potravinových produktů, které se v podobě komodit šíří na trh. Sýry (oštiepok a korbáčiky) jsou nesené stylizovaným obrazem lokality a tradice. Autorka si klade otázku, co je příčinou úspěchu těchto produktů na rozdíl od jiných. Připouští, že svůj podíl má i zapojení do národní symboliky. Pro svou práci si však stanovuje jiný cíl: pojednat sýr jinak sýra, tj. jakožto součást aktérské sítě.

V tomto ohledu je třeba konstatovat, že úvod vzbuzuje podezření, že se se autorka dopustí určité nevědomé modifikace výchozího teoretického zakotvení. Například proto, že autorka užívá pojem actor-network-theory, namísto actor-networ-theory, což by mohlo implikovat, že aktérství přičítá prvkům sítě, namísto interpretace aktérství, z aktérské sítě jako celku. V tomto místě ustavení sýra, jako aktéra a nikoli jako bod v aktérské síti působí ambivalentně – neboť aktérem je (Latoura 2005) součin prvků aktérské sítě, který utvoří relativně stabilní systém. Naštěstí je v průběhu práce toto podezření rozptýleno. Přesto absence přesnějšího pojetí aktérské sítě na tomto místě produkuje další dílčí slabiny. Stanovení otázek výzkumu, které přichází dříve než představení zvoleného teoretického východiska, se podobá příslovečnému zapřažení vozu před koně. Navržené výzkumné otázky tak mají tendenci se posouvat k běžnějším předmětům antropologického zájmu jako „vztah sýrařů ke krajině“ nebo ekonomika produkce sýra, antropologie jídla apod. V průběhu práce jsou však otázky

reformulovány a obavy diplomantka rozptýlila. Metodická orientace na praktiky lidských aktérů je standardní a rozsáhlá argumentace je poněkud zbytná. Jinak je v tom v případě ontologie jednotlivých aktérů, kde mi chybí poněkud konkrétnější rozvedení těchto otázek, tedy postrádám přesně to, čeho se diplomantka na konci teoretické části zřídka, což však opět vynahrazuje dále.

Metodologická část zahrnuje informace o časovém rozvrhu výzkumu a nezbytnou reflexi svého vztahu k terénu, nezbytnou z toho důvodu, že se jedná o místo autorčina rodiště. Popisuje jistou paradoxní kombinaci insiderské a outsiderské pozice. Její snaha za každou cenu setrvat v pozici insidera působí spíše nezrale, o to více, že je zdůvodněna romantickou představou o „splynutí s komunitou“ (s. 7). Naopak její znalost prostředí a přirozené jazykové vybavení můžeme přijmout jako specifickou výbavu, která podle výzkumnice znamenala výhodu, dle mého však mohla být i jistou bariérou.

Líčení vztahu k oblasti, je z literárního hlediska zajímavou verzí „deníku návratu do rodného kraje“, vyznačující se (slovy autorky) „okamžiky objektivního zření“. Dokonce by se zde diplomantce nabízel prostor pro post-koloniální reflexi vztahů symbolické nadvlády města nad venkovem a v souvislosti pro reflexi vlastní konverze ve prospěch města.

Vztah k informantům a sýru pak nepříliš přesvědčivě pojednává jako vztahy moci vůči ní namísto výše uvedeného a nechává stranou například otázky utajování „know-how“, které by mohly ovlivnit otevřenost informátorů. Pozitivně hodnotím postřeh o souladu zájmu krávy, pastvu, technologii z hlediska ANT s logikou samotných producentů.

V metodologii věnuje značnou pozornost způsobu konstrukce výzkumného pole prostřednictvím modelu *multi-sited ethnography*, které je možno považovat za adekvátní. V souladu s programovým textem (Marcus 1995) strukturuje místa a praktiky, které jsou součástí výzkumného záměru i možnosti aktivistického hlediska. Výsledná paleta možností je snad až příliš pestrá a ambicí přesahuje možnosti daného výzkumu a je tedy nadbytečná. To platí i o některých dalších teoretických exkurzech. Neorganicky je do metodologické části např. přičleněno (jistě zajímavé) pojetí materiality a její agency podle D. Millera. Nelze se proto vyhnout dojmu, že autorka v těchto místech nahání příliš mnoho zájců najednou. Snaha v práci uplatnit veškeré teorie, které si student osvojil, aniž by byly zcela uplatněny, je klasickým hříchem diplomových prací, ku škodě koherenci textu.

Metody a výběr informátorů je přesvědčivý, etické hledisko, podložené literaturou, je adekvátní. Ohledání variabilní ontologie sýra jakožto hybridního objektu je na tomto místě konečně rozpracováno, i když bez jasného stanovení ontologických rovin, s nimiž výzkum bude pracovat. Následnou charakteristiku experimentální etnografie podle by bylo možno považovat za teoretický ornament bez nutného účelu, nebýt příklonu k procesualitě a temporalitě sýra, kterou z něho vytěžila. V této části nečekaně poskytuje hutný popis jednotlivých fyzikálně-chemicko-biologických prvků sítě, kterou pojmenovává „událost-sýr“. Celkovou síť vztahů a procesů vizualizuje ve zdařilém schématu.

Analýze sýra jakožto hybridního objektu není co vytknout, zahrnuje všechny prvky hybridního celku jak na rovině abstraktní, tak konkrétní prostřednictvím rámečků s etnografickým popisem. V kontextu tzv. mikrobiopolitiky se diplomantka detailně zaměřuje na roli bakterií a na praktiky s nimi spojené např. v podobě nároků na čistotu, která není jen symbolická, ale praktická, hygienická i legislativní.

Koncept čistoty je pak autorkou vztažen na prostředí, resp. krajinu. I když se podle reakcí informantů zdá, že téma ekologie a čistoty krajiny autorka do prostředí výzkumu spíše implementuje, než že by bylo nějaké podobě přítomno, postihuje jím vztah k půdě, krávám, stelivu a krmivu a jejich kvality jako nutné podmínky produkce. Za užití konceptu *terroir* – pro chuť země - převzatým od Paxson pak subtilně pokračuje jak tomu, jak vzniká spontánní uspořádání vhodné k produkci a dále k praktikám svázaným s řízením a vyhodnocováním a legislativním vymezováním sýra a jeho kvalit. Zajímavě sleduje působení evropských operačních programů s potenciálem inženýrsky přetvářet vybrané kvality krajiny a přizpůsobovat je extra-lokálním požadavkům agroturismu a certifikace produktů. Na základě výzkumu je možné vidět ambivalentní povahu inženýrských zásahů do lokálního uspořádání, které nazývá obráceným inženýrským *terroir*. Pasáže věnované praktickému rozumění a osvojeným či vtělením znalostem a performativním dovednostem považuji za velmi pozoruhodné. Stejně tak oceňuji čtení otisku těchto praktik do těl producentů i do krajiny

V 5. kapitole se dostává autorka k ekonomice sýra, zahrnující transfery komodity, jakož i směnu, dar a reciprocitu. Dále tržní vlivy jako je poptávka a marketing, výrobní a obchodní partneři, distribuční sítě etc. Samostatné kapitoly popisují v kontextu legislativních omezení. Tuto část vhodně doplňuje schéma. Pozornosti diplomantce neunikly ani vlivy náboženského přesvědčení na obchodování sýra dávající podobu tzv. šedé ekonomice. V závěru rekapituluje hlavní přínosy jednotlivých kapitol.

3. FORMÁLNÍ ÚPRAVA (*jazykový projev, správnost citace a odkazů na literaturu, grafická úprava, přehlednost členění kapitol, kvalita tabulek, grafů a příloh apod.*):

Formální úprava je kultivovaná, bez vážnějších nedostatků. V elektronické verzi jsem zaznamenal snad jen mírně poškozené formátování obsahu, jinak nemám výhrad. Ze stylistického hlediska se práce vyznačuje formulační jistotou a logickou větnou stavbou. Vzhledem k tomu, že práce je psána jazykem slovenským mohu pouze obecně soudit, že z gramatického hlediska se práce jeví bez pochybení. Grafické zpracování je kvalitní. Užití okének pro vydělení pasáží věnovaných etnografii považují za velmi zdařilé. Také schémata vhodně doplňují pojednávaný text. Bibliografické odkazy i seznam literatury je standardní a je konzistentně dodržována zvolená norma, citace řádně vyznačeny.

4. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE (*celkový dojem z diplomové práce, silné a slabé stránky, originalita myšlenek apod.*):

Práci doporučuji k obhajobě.

5. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ (*jedna až tři*):

Pochybnosti a otázky, které mi vyvstaly během čtení práce, byly postupně zodpovězeny v smotném textu. Z tohoto důvodu nepovažuji za nutné klást další doplňující otázky.

6. NAVRHOVANÁ ZNÁMKA (*výborně, velmi dobře, dobře, nedoporučuji k obhajobě*):

Práce Martiny Prokopové navrhuji komisi hodnotit ji známkou **výborně**.

Datum: 7. 2. 2014

Podpis:

